

Sous i cost de la vida a Catalunya a l'entorn dels anys de la Primera Guerra Mundial

per Pere Gabriel

Els preus

A casa nostra no es produí cap intent d'establir seriosament l'evolució dels preus dels productes de primera necessitat fins als anys de la Primera Guerra Mundial, quan la famosa preocupació social per «l'encariment de les subsistències» fou recollida per economistes com Josep Maria Tallada per intentar fer l'elaboració de sèries de preus i evolució d'*index-number* adequats. Paralel a l'esforç del Museu Social, es produïren també treballs de l'Institut de Reformes Socials. En un cas, l'inici de l'anàlisi se situa el 1912; en l'altre, el 1909-14, període que hom prengué com a base.¹ Tanmateix, existeixen possibilitats certes d'anar a l'estudi dels preus en sèries llargues, amb inclusió dels anys anteriors. Entre altres coses perquè la informació sobre els preus dels productes de consum, com a mínim per a la ciutat de Barcelona, és abundant. Les dificultats provenen, com sempre, de la difícil feina de ponderació dels preus, així com de la laboriositat de la recerca i dels càlculs si hom vol assolir unes sèries rigoroses.

De manera molt modesta, hom pot partir de les sèries de preus d'alguns productes alimentaris i de primera necessitat que consten a l'«Anuario Estadístico de la Ciudad de Barcelona» del 1917. Les sèries, en principi, comprenen el període 1898-1917, però és fàcil completar-les fins al 1920, a partir de la informació que porta el mateix «Anuari». Llavors hom pot establir la taula d'índexs simples de preus de productes de primera necessitat per a Barcelona el 1898-1920 (base 1898 = 100) (a la pàgina següent).

S'ha de tenir present que els productes considerats, com es pot constatar a les taules 1 i 2 de l'apèndix, no són gaire nombrosos (19 o 20) i que els índexs no són ponderats. Això limita força la validesa d'aquesta sèrie. Encara hi ha una altra dificultat: si hom observa atentament l'evolució dels preus en els primers anys, ben bé fins a 1905-06, apareixen certs dubtes sobre la mateixa informació de base recollida. En qualsevol dels casos, a manca d'altres informacions més treballades i rigoroses, apareixen força delimitats uns períodes: una acusada

1. Vid., en especial, «*Index number*» de subsistències, «Anuari d'Estadística Social de Catalunya» (1912), ps. 30 i ss. També IRS, *Movimiento de los precios al por menor en España durante la Guerra y la postguerra 1914-1922* (Madrid 1923). Una interessant discussió general sobre aquesta mena d'índexs la constitueix l'article de J. A. VANDELLÓS, *La utilidad dels índexs de preus*, «Butlletí de la Cambra Mercantil», núm. 138 (setembre de 1933).

estabilitat fins el 1904, un petit salt llavors que es manté fins el 1909, de nou una petita pujada que roman estable el 1910-14 i, finalment, el gran creixement dels preus en 1915-20.

1898	100		
1899	100,53	1910	114,35
1900	103,91	1911	112,21
1901	100,56	1912	113,62
1902	102,17	1913	114,99
1903	102,91	1914	115,22
1904	107,08	1915	121,68
1905	100	1916	141,70
1906	110,88	1917	160,90
1907	112,57	1918	201,38
1908	110,11	1919	213,45
1909	110,99	1920	223,27

L'estabilitat bàsica dels preus de primera necessitat fins el 1914 pot relacionar-se amb l'estabilitat també grossa dels sous que en general hom ha pogut observar en els primers anys del segle a Catalunya.² Poca cosa més, arribats aquí, es pot dir ara com ara. Si de cas, que la reivindicació usual salarial de l'increment d'un 10 % en els jornals semblava tenir una estreta correspondència amb el que realment el 1908-10 havien pujat els preus, i més aviat quedava per sota. La impressió —i no es tracta de gaire més— és que en els primers anys del segle la situació econòmica de l'obrer a Barcelona més aviat empitjorà. Que els sous reals tendien a la baixa. Lògicament, això no pot veure's deslligat de la consciència de crisi de feina que en general durant tots aquests anys hom tenia.

Per estudiar l'evolució dels preus de productes bàsics del consum a partir del 1912 a Barcelona existeixen dues sèries d'índexs, en principi ponderats; una, elaborada pel Museu Social, i l'altra per la Direcció General d'Estadística. Les sèries són:³

<i>Museu Social</i>		<i>Direcció General d'Estadística</i>
1912	99,3	
1913	99,1	
1914	99,8	100
1915	101,8	108
1916	108,1	121
1917	121,2	139
1918	137,5	168
1919	176,8	183
1920		191
1921		181

2. Cf. P. GABRIEL, *Classe obrera i sindicats a Catalunya, 1903-1920* (Barcelona 1981), ps. 873 i ss.

3. Les dades del Museu Social, a l'«Anuari d'Estadística Social de Catalunya» i al «Butlletí del Museu Social»; per a les de la Direcció General d'Estadística, cf. *Movimiento de los precios...*, op. cit., p. 34. D'altra banda, segons l'IRS, l'evolució dels preus (dels dotze

L'estadística sobre els preus al detall de les subsistències fou elaborada pel Museu Social amb tècniques d'enquesta. Hom repartia cap al quinze de cada mes un qüestionari a un «cert nombre de famílies» amb rendes situades entre les tres mil i cinc mil pessetes anuals. Havien de fer constar al qüestionari els preus que pagaven per 34 productes diferents, «els que més usualment consumeix lo tipus de consumidor per a'l que's fa l'estudi». La llista de productes era: arròs, bacallà sec, cafè, carbó d'alzina, carbó de coc, carn de bou, carn de moltó, carn de porc, carn de vedella, cigrons, colomí, conill casolà, espelmes, figues seques, gallina, llard de la caldera, llet de vaca, lluç del Cantàbric, mongetes seques, mongetes verdes, oli d'oliva, ous, pa de blat, pastes per a sopa, patates, petroli, pollastres, sal, sardineta fresca, sabó ordinari, sucre, tomàquets, tonyina, vi comú. Per a l'elaboració del corresponent índex hom reagrupava aquests trenta-quatre productes en una llista de vint-i-cinc. Els coeficients de ponderació sorgien de l'estadística de la Comisión Consultiva para la Transformación del Impuesto de Consumos, en especial de les seves dades entorn del consum anual de les famílies de «tercera classe» (amb una renda de 4.445,55 ptes. l'any). Els coeficients eren aquests:⁴

carn de vedella, moltó i bou	81,7
pa	54,8
peix	33,3
ous	24,1
oli d'oliva	20,9
vi	19,6
carbó de coc	14,5
llet de vaca	14,2
sucre	11,4
patates	8,6
hortalisses i verdures	7,9
carn de porc	7,4
cafè	7,2
cigrons	6,5
carbó d'alzina	6,5
sabó	6,1
mongetes seques	4,1
petroli	4,1
arròs	3,9
bacallà	3,5
pastes per a sopa	3,1
espelmes	2
llard	1
colomins	1
sal	1

productes considerats) de l'octubre de 1909 al març de 1914 a Barcelona hauria estat (prenent com a base = 100 la mitjana del quinquenni):

octubre de 1909 - març de 1910	103,3
octubre de 1910 - març de 1911	96,4
abril - setembre de 1911	101,2
octubre de 1911 - març de 1912	102,7
abril - setembre de 1912	101
octubre de 1913 - març de 1914	99,9

4. Cf. «Anuari d'Estadística Social de Catalunya» (1912), ps. 36-37.

Lògicament, els *index-numbers* mensuals s'obtenien multiplicant els preus dels diversos productes (preu per quilo) pels coeficients de ponderació corresponents, sumant aquests resultats i fent la comparació amb una base igual a 100. Aquesta es calculà a partir dels preus ponderats de l'1 de juny de 1911 fins al 30 de maig de 1912.⁵

Pel seu costat, la sèrie de la Direcció General d'Estadística es basà en la consideració de vint-i-un productes: carn de bou, vedella, moltó i porc, llard, bacallà, pa, arròs, patates, cigrons, mongetes seques, ous, sucre, llet, carbó d'alzina, carbó de coc, petroli, sabó, oli i vi. Hom sembla, per tant, haver partit de la informació de base elaborada pels serveis estadístics de l'ajuntament de Barcelona. El punt de comparació en aquest cas fou la informació recollida per al 1914.

L'inconvenient més acusat de la sèrie del Museu Social pot ésser el de basar-se en uns coeficients de ponderació potser no gaire adequats al nivell de consum i renda dels obrers. Considerar que una família obrera típica tenia el 1911-12 una renda anual de 4.445,55 ptes., és a dir, uns ingressos diaris de feina d'unes quinze pessetes, sembla excessiu, com ja fou assenyalat en el seu moment.⁶ D'altra banda, l'inconvenient de la sèrie de la Direcció General d'Estadística el veig més en la informació de base recollida: els preus consignats dels diversos productes semblen més aviat preus oficials que no preus reals (són, per exemple, sistemàticament més baixos que els consignats pel Museu Social o el «Diario de Barcelona»).⁷

L'existència d'una estadística sobre el consum mitjà per habitant a Barcelona dels principals articles de primera necessitat el 1914-16 pot permetre'ns d'intentar fer uns índexs ponderats amb les dades de l'«Anuario Estadístico de la Ciudad de Barcelona». En aquest cas, els coeficients de ponderació són aquests:⁸

carn de bou, vedella, bé	30,961
carn de porc	14,650
bacallà	8,765
pa	130,833
arròs	7,494
patates	46,410
cigrons	7,049
mongetes seques	8,262
ous	6,260
sucres	10,000
llet	11,333
carbó (vegetal i de coc)	51,972
petroli	0,449
sabó	9,623
oli	8,439
vi	100,000

5. *Ibid.*, p. 37.

6. Cf. E. L. DE ANDRÉ, *Subsistencias y precios*, «Revista Nacional de Economía», número 23 (1920), p. 41.

7. Indirectament això pot ésser constatat mitjançant una comparació entre els preus consignats a l'«Anuari d'Estadística Social de Catalunya» i els de l'«Anuario Estadístico de la Ciudad de Barcelona».

8. Cf. *Consumo medio por habitante de los principales artículos alimenticios durante los años de 1914 a 1916*, «Anuario Estadístico de la Ciudad de Barcelona» (1916), p. 568.

Pot ésser útil la comparació entre els índexs ponderats elaborats pel Museu Social (base 1911-12 = 100) i els índexs simples i ponderats calculats a partir de les informacions de l'«Anuario Estadístico de la Ciudad de Barcelona» (fent també en aquest cas base 1911-12 = 100). Les tres sèries són aquestes:⁹

	MS * (índex ponderat)	AECB * (índex ponderat)	AECB (índex simple)
1912	99,3	98,76	100,54
1913	99,1	100,50	101,70
1914	99,8	100,93	101,79
1915	101,8	107,75	107,71
1916	108,1	114,02	120,71
1917	121,2	131,99	143,23
1918	137,5	151,07	180,26
1919	176,8	170,48	190,52
1920		179,00	198,18

Com hom pot veure, hi ha diferències apreciables. L'evolució assenyalada per al 1912-14 és pràcticament idèntica, però a partir d'aquí ja no. Mentre l'índex ponderat de l'«Anuario» registra un considerable i regular creixement dels preus el 1914-16, l'índex del Museu Social situa l'inici del salt cap amunt més aviat el 1915 i no el 1914. Així mateix, per al Museu Social la pujada dels preus fou especialment acusada el 1918-19; segons les dades de l'«Anuario Estadístico de la Ciudad de Barcelona», en canvi, el creixement dels preus hauria estat força regular el 1916-19. Curiosament, hi ha un major parallelisme entre l'índex simple de l'«Anuario» i l'índex ponderat del Museu, per més que l'«Anuario» accentua el grau de creixement de 1915-18. En qualsevol dels casos, on es produeix una gran disparitat és en la consideració de l'evolució dels preus el 1918-19: l'índex simple de l'«Anuario» marca clarament una inflexió i l'índex ponderat simplement fa continuar la tendència dels anys anteriors; i l'índex del Museu, de manera espectacular, assenjala una gran elevació dels preus.

És obvi que, atesa la precarietat i heterogeneïtat de la informació de base de tots aquests índexs, se'n fa difícil la contraposició. En tot cas, sembla clar que les ponderacions tendeixen a limitar força l'abast de la inflació dels preus dels productes de consum. I també que els majors increments en els preus es produïren en 1916-19, amb un màxim més o menys acusat el 1918-19 i amb una desacceleració notable a partir de 1919-20.¹⁰

He calculat la mitjana del consum el 1914, 1915, 1916 (en quilos). He d'advertir que existeix la possibilitat d'elaborar coeficients de ponderació semblants per als anys anteriors i posteriors, tot usant diverses informacions del mateix «Anuario», com és ara, per exemple, *Cantidades de los principales artículos alimenticios aforados en la Administración de Consumos durante los años 1907 a 1911*, «AECB» (1911), ps. 473 i ss.

9. He calculat els índexs ponderats de manera lògica semblant als càlculs fets pel Museu Social. Al gràfic he indicat MS* per als índexs ponderats del Museu Social; AECB per als índexs simples calculats a partir de la informació de l'«Anuario Estadístico de la Ciudad de Barcelona»; AECB* per als índexs ponderats calculats també a partir de la informació de base de l'«Anuario».

10. Jordi Maluquer de Motes ha arribat a resultats semblants incorporant en la ponderació un coeficient representatiu del preu del lloguers. Cf. J. MALUQUER DE MOTES, *De la*

Una situació més o menys semblant es presenta si intentem fer l'anàlisi comparativa a partir del 1914, és a dir, tenint en compte les dades de la Direcció General d'Estadística. En aquest cas, les sèries a considerar són aquestes:¹¹

	MS *	DGE *	AECB *	AECB
1914	100	100	100	100
1915	102,0	108	106,76	105,82
1916	108,32	121	112,97	118,59
1917	121,44	139	130,77	140,71
1918	137,78	168	149,68	177,09
1919	177,15	183	168,91	187,17
1920		191	177,35	194,69
1921		181		

Novament hom pot observar la gran diferència per a l'evolució de 1918-19, ara en especial entre l'índex del Museu Social i l'índex de la Direcció General d'Estadística, el qual també assenyala una inflexió en el creixement. Val a dir, d'altra banda, que pot aparèixer la sospita que la sèrie de la Direcció General no és altra que la d'uns índexs simples trets de les dades incloses a l'«Anuario Estadístico de la Ciudad de Barcelona».¹²

Ens resta considerar les sèries sobre l'evolució dels preus elaborades per l'Institut de Reformes Socials per als pobles i per a les capitals espanyoles. En aquest cas, els índexs es basaven en informacions semestrals sobre els preus només de dotze productes: pa de blat, carn de vaca, carn de be, bacallà, patates, cigrons, arròs, vi, llet, ous, sucre i oli. Òbviament, això sol ja limita moltíssim la utilitat de les seves sèries. Però és que, a més, les mitjanes no estaven ponderades, atès que, com deia el mateix Institut, mancaven els coeficients de consum en les despeses del pressupost d'una família obrera o camperola que poguessin ésser considerats com a generals per a totes les regions o zones d'Espanya. Finalment, cal tenir també en compte que la recollida de dades es feia a través de la remesa als alcaldes (com a presidents de les Juntres Locals de Reformes Socials) d'uns determinats qüestionaris, però, a l'Institut, li costava acceptar la total responsabilitat i control sobre aquesta informació primària.¹³

Les sèries de l'IRS consideraven la mitjana del quinquenni de l'abril de 1909 al març de 1914 com a base 100.¹⁴

crisis colonial a la guerra europea: veinte años de economía española, p. 93, dins de J. NADAL, A. CARRERAS, C. SUDRIÀ (compiladors), *La economía española en el siglo XX* (Barcelona 1987). També J. MALUQUER DE MOTES, *Precios, salarios, beneficios. La distribución funcional de la renta*, dins d'A. CARRERAS (ed.), *Fuentes estadísticas de la historia contemporánea* (en curs de publicació).

11. Les sigles emprades són: MS*, Museu Social; DGE*, Direcció General d'Estadística; AECB, «Anuario Estadístico de la Ciudad de Barcelona». Com sabem, els índexs de MS i de DGE són en principi ponderats; AECB* és l'índex ponderat que es pot treure de la informació de l'anuari.

12. Existeixen, tanmateix, unes certes diferències entre els uns i els altres, en especial per al 1918. No he pogut trobar l'explicació detallada de la ponderació feta per la Direcció General d'Estadística en el cas dels seus índexs sobre Barcelona.

13. Cf. IRS, *El movimiento de precios...*, op. cit., ps. 3-4.

14. *Ibid.*, ps. 11 i 15.

	<i>pobles</i>	<i>capitals</i>
abril-setembre de 1914	106	106,9
octubre de 1914-març de 1915	110,8	110,7
abril-setembre de 1915	117,1	113,8
octubre de 1915-març de 1916	118,4	117,6
abril-setembre de 1916	123,4	120,3
octubre de 1916-març de 1917	125,6	123,6
abril-setembre de 1917	139,8	136,1
octubre de 1917-març de 1918	149,3	145,4
abril-setembre de 1918	172,8	161,8
octubre de 1918-març de 1919	178,5	167,7
abril-setembre de 1919	190,9	180
octubre de 1919-març de 1920	208,1	192,3
abril-setembre de 1920	220,3	202,6
octubre de 1920-març de 1921	185,5	175,1
abril-setembre de 1921	198	176,3
octubre de 1921-març de 1922	185,7	173,5
abril-setembre de 1922	183,2	193
octubre de 1922-març de 1923	170	164,2
abril-setembre de 1923	173,3	165,1

Com ha estat ja assenyalat, el creixement dels preus sembla haver estat més acusat als pobles que a les capitals i potser això ajudaria a explicar el creixement de l'emigració cap a les ciutats de la població obrera. A part això, si ens fixem més específicament en l'índex de les capitals, sembla dibuixar-se com a períodes diferents el de setembre de 1914 - març de 1917 i el d'abril de 1917 - setembre de 1920. El 1917-20 el creixement dels preus hauria estat molt alt i força regular, potser amb una petita inflexió l'octubre de 1918 - març de 1919. Malgrat que, òbviament, l'evolució dels preus a Barcelona no té per què ajustar-se estrictament a l'evolució general en el conjunt de les capitals espanyoles, el que és cert és que l'evolució marcada pels índexs de la Direcció General d'Estadística (i també per l'índex simple de l'AECEB) hi manté una especial similitud. Les diferències es trobarien bàsicament en la inflexió més marcada a Barcelona el 1919. De nou aquí la sèrie del Museu Social és discordant per al cas de 1918-19.

En definitiva, i per acabar ara, crec haver posat prou de manifest la necessitat —i la possibilitat— d'elaborar sèries correctament *ponderades* de preus de productes de primera necessitat, sèries que forçosament hauran de partir de la discussió crítica de les informacions oficials existents. D'altra banda, sembla clar que les noves sèries relativitzen d'una manera notable l'abast de l'encariment de les subsistències produït a partir dels anys de la Primera Guerra Mundial. Això no sols a la ciutat de Barcelona, centre de l'anàlisi feta aquí. Treballs recents fets per a Sabadell i per a Girona confirmarien aquesta observació general, tot assenyalant índexs inferiors als que publicà l'Institut de Reformes Socials.¹⁵

15. Cf. E. DEU I BAGUAL, *La indústria llanera de Sabadell en el primer quart del segle XX*, tesi doctoral (UAB 1986), vol. IV, ps. 9-15. En aquest cas, la sèrie establerta és la mitjana de les sèries elaborades pel «Boletín de la Cámara Oficial de Comercio e Industria de Sabadell», 1913-1925, les memòries de l'Associació de Fabricants de Teixits de Llana i *Expedientes sobre informaciones relativas a los precios medios de los artículos de primera necesidad consumidos por los obreros*, 1913-1920, de l'Ajuntament de Sabadell. Per al cas de Girona, cf. J. SURÓS PERACULA, *Població obrera i conflictivitat social a Girona (1914-*

Salariis-hora nominals

Constatades les dificultat i les limitacions de l'estudi de l'evolució dels preus de béns de primera necessitat, és clar que l'anàlisi de l'evolució dels sous reals apareix com a problemàtica. I la qüestió encara és més greu perquè no és gens fàcil trobar una informació detallada que permeti establir l'evolució no ja dels sous reals, sinó dels primaris sous nominals, especialment amb anterioritat al 1914. De fet, només es pot comptar amb informacions aproximades —més o menys representatives— d'una escala de sous (de jornals bàsics) en uns moments determinats, i a partir del 1914 hom s'ha de basar forçosament en els treballs estadístics de l'Institut de Reformes Socials que aviat comentaré. En el cas dels sous, em sembla molt difícil la possibilitat d'elaborar unes sèries noves de salaris nominals a partir d'una informació primària que no existeix; només veig, això sí, la conveniència i la utilitat d'intentar la contrastació parcial dels resultats que hom pugui treure dels treballs de l'IRS amb estudis particulars d'empreses importants i significatives.

L'estudi dels sous per part de l'IRS a tot Espanya s'inicià el 1918, quan hom començà la publicació d'unes «*informaciones acerca del mercado de trabajo*» al butellí òrgan de la institució, informacions que pretenien referir-se a la situació de 1916-17.¹⁶ Aquestes informacions es limitaven, de tota manera, a la indicació del «*jornal o salario diario*» (màxim, corrent, mínim) vigent en diversos sectors de la producció de les diferents poblacions espanyoles. També incorporaven dades sobre el nombre d'obriers ocupats i aturats i sobre la jornada horària vigent. La informació era «practicada» per les corresponents delegacions regionals d'estadística, que en general es veien obligades a recórrer a les societats obreres i patronals perquè les juntes locals de reformes socials i les autoritats municipals no acostumaven a tenir gaire coneixement d'aquestes qüestions, segons afirmaren molts delegats regionals. Per al cas de Catalunya, la segona delegació regional, el resultat de la informació anava signada el 7 d'octubre de 1918 per Pío López García, que es queixava de la manca de col·laboració de les autoritats, s'excusava per no poder oferir dades sobre el nombre d'obriers i explicava que «*en ninguna provincia de la región el número de interrogatorios cumplimentados pasó del 20 por ciento de los expedidos*»; es tractava dels qüestionaris adreçats a les juntes locals de reformes socials i als alcaldes.¹⁷ Una nova enquesta sobre el mercat del treball fou iniciada el 1920. En aquest cas, els interrogatoris foren enviats a les poblacions de més de 4.000 habitants (a les Juntes Locals de Reformes) i ja directament a les societats obreres i patronals. Els resultats per al cas de Catalunya foren publicats al llarg del 1921, i la informació recollida fou més completa que la del 1918.¹⁸

1923), tesi de llicenciatura (UAB 1987), p. 88. En aquest cas hom ha corregit els preus publicats pel «Boletín de Estadística Municipal de Girona» mitjançant uns coeficients de ponderació de 12 productes de consum introduïts a petita velocitat en l'estació del ferrocarril de Girona entre el 1914 i el 1923.

16. La primera fou la *Información practicada por la sexta delegación regional de estadística* (Albacete, Alacant, Castelló, Conca, Múrcia, València) (cf. «Boletín del IRS», núm. 173, novembre de 1918).

17. Cf. «Boletín del IRS», núm. 176 (febrer de 1919).

18. Cf. «Boletín del IRS», núm. 191 (maig de 1920), i núm. 199 (gener de 1921) (Girona), 200 (febrer de 1921) (Lleida), etc.

Posteriorment, ja en temps de la Dictadura, la Direcció General del Treball i Acció Social, del Ministeri de Treball, Comerç i Indústria, publicava *Estadística de los salarios y jornadas de trabajo referida al periodo 1914-1925* (Madrid 1927), obra continuada amb inclusió de dades del 1930 per *Estadística de salarios y jornadas de trabajo referida al periodo 1914-1930*, publicada el 1931 pel Ministeri de Treball i Previsió, poc després de la proclamació de la Segona República. L'origen de la nova informació s'ha de situar en els acords presos per la Conferència de l'OIT del 29 d'octubre de 1923 reunida a Ginebra; l'organització concreta de la recollida, sistematització i anàlisi de les dades s'inicià el març de 1924 (circular del 18 de març adreçada a les delegacions regionals d'estadística). L'enquesta demanà informació sobre salaris setmanals, duració de les jornades ordinàries i preus dels dotze articles de consum per a continuar la sèrie elaborada a partir del 1909 de l'Institut de Reformes Socials. L'objectiu era establir el salari-hora tipus (tenint en compte per a cada lloc el nombre d'obers) i intentar l'elaboració d'índexs de salaris reals.¹⁹

Les dificultats i les limitacions de les informacions del 1918 i el 1920 es repetiren, agreujades ara, segons afirmació dels prologuistes dels estudis publicats, perquè «*las sociedades patronales y obreras, únicas que pueden facilitar informes completos y exactos, están actualmente desorganizadas, o actúan débilmente*». De nou, tanmateix, la informació bàsica havia partit d'aquestes associacions i molt poc de les autoritats locals o dels serveis estadístics propis de les delegacions regionals. Aquestes remeteren a la fi quasi exclusivament fitxes corresponents a les capitals de província, i les fitxes contenien «*bastantes inexactitudes e incongruencias*». Les preguntes de les fitxes dels qüestionaris es referien a dades del 1914, 1920 i 1925, és a dir, que hom feia consultes també retrospectives. Un cas espectacular de les inexactituds i incongruències de les respostes fou, sempre segons els mateixos autors, que a l'hora de fixar la jornada ordinària de 1914, la gran majoria de les fitxes afirmaven una jornada ordinària de 8 hores.²⁰ Els autors intentaren, és clar, corregir al màxim les anomalies observades fent ús del material elaborat anteriorment per l'Institut de Reformes Socials. De tota manera, és clar que els resultats obtinguts no foren gaire rigorosos. En tot cas, hom intentava donar un major crèdit a les dades del 1925 i posteriorment a les del 1930.

Malgrat tot, el volum de la informació recollida fou considerable, una mica més gran, no gaire, el 1930 que no el 1925. El 1925 hom reuní:

4.839 cèdules amb informació sobre	846.071 obrers qualificats
1.345 cèdules amb informació sobre	247.213 obreres qualificades
1.237 cèdules amb informació sobre	191.682 peons
397 cèdules amb informació sobre	63.583 aprenents mascles
287 cèdules amb informació sobre	29.686 aprenents femelles

És a dir, un total de 8.105 cèdules, considerades correctes, que contenien informació sobre 1.378.235 obrers de tot Espanya. Pel seu costat, el 1930 hom

19. MINISTERIO DE TRABAJO, COMERCIO E INDUSTRIA, *Estadística de los salarios...*, op. cit., ps. III i ss.

20. MINISTERIO DE TRABAJO, *Estadística de los salarios...*, op. cit., XIV-XV.

reuní un total de 8.442 fixxes aptes (el total havia estat d'11.177, però una part important fou considerada incorrecta) amb informació sobre 1.419.767 obrers.²¹

Val a dir que el 1925 els autors es manifestaren satisfets en relació amb la informació recollida a Catalunya. En aquest cas, a part la informació sobre les capitals de província, hom havia assolit documentació important de poblacions superiors als 20.000 habitants com és ara Manresa, Mataró, Sabadell, Terrassa i Reus. Però relativament pobra la documentació de Tarragona, Lleida i Girona. El fet és que, en conjunt, a Catalunya havien reunit informació sobre 365.062 obrers:²²

Barcelona	311.081
Girona	28.318
Lleida	9.756
Tarragona	15.907

Lògicament, per als anys 1920 i 1914 la informació reunida era un xic menor:²³

	1920	1914
Barcelona		
Girona	28.784	25.441
Lleida	9.444	7.266
Tarragona	14.845	11.714

En el cas de la ciutat de Barcelona, el 1925 hi havia informació sobre 208.175 obrers.

En definitiva, en general sembla clar que els possibles inconvenients dels índexs sobre l'evolució dels sous, en els cas de Catalunya, i especialment a la província de Barcelona, no provenien tant de la mostra informativa utilitzada, que és complidament àmplia, com de les limitacions generals assenyalades sobre la fiabilitat de les dades concretes recollides. Aquesta fiabilitat és sobretot dubtosa pel que fa al 1914, precisament l'any pres com a base; als inconvenients de tota informació retrospectiva cal afegir-hi el fet que, en aquest cas, hom no pugui comptar amb materials de l'Institut de Reformes Socials per corregir la informació (com he assenyalat, les primeres dades obtingudes per l'Institut sobre els sous eren de 1916-17).

Sigui com sigui, a partir del material publicat pel Ministeri de Treball en aquelles *Estadísticas de salarios...* es poden fixar unes taules indicatives de l'evolució del salari-hora tipus el 1914, 1920, 1925 i 1930, per a cada grup d'indústries, a la ciutat de Barcelona, a la denominada zona segona de la província de Barcelona amb els partits judicials de Manresa, Sabadell i Terrassa, a la zona 3 amb els partits d'Arenys de Mar, Granollers i Mataró, zona 4 amb els partits

21. MINISTERIO DE TRABAJO Y PREVISIÓN, *Estadística de salarios y jornadas de trabajo referido al período 1914-1930* (Madrid 1931).

22. MINISTERIO DE TRABAJO, *Estadística de los salarios...* 1914-25, *op. cit.*, p. CCXXIX.

23. *Ibid.*, p. CCXXXII.

d'Igualada, Sant Feliu de Llobregat, Vilafranca del Penedès i Vilanova i la Geltrú, i zona 5 amb els partits de Berga i Vic. També, globalment, a les províncies de Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona, i en el seu conjunt a tot Catalunya. A les taules adjuntes he elaborat tota aquesta informació per al 1914, 1920 i 1925 i per als tipus de salari-hora dels obrers qualificats, peons i dones. He rebutjat la informació sobre els aprenents perquè m'ha semblat fluixa i poc representativa, i no hi he inclòs les dades del 1930 per a no estendre massa l'abast d'aquest treball.

Cal tenir en compte que els salaris-hora són evidentment nominals. D'altra banda, segons els autors, «*las cifras expresivas de la remuneración del trabajador en cada provincia, son resultado del cálculo de la media ponderada tipo, multiplicando al efecto el número de obreros por el salario-hora de cada oficio, y dividiendo la suma de estos productos por el total de la población obrera*». És a dir, per trobar el salari-hora global d'una província, dins cada categoria d'obrer (obers qualificats, obreres, peons, aprenents) hom aplicava aquesta fórmula:²⁴

$$\text{salari-hora global} = \frac{S_1P_1 + S_2P_2 + \dots + S_nP_n}{P_1 + P_2 + \dots + P_n},$$

en la qual $S_1, S_2, \dots, S_n$ corresponia als salaris-hora de cada ofici, i $P_1, P_2, \dots, P_n$ a la població obrera també dels diversos oficis. Tanmateix, pel que he pogut observar, aquesta fórmula de càlcul d'un salari-hora ponderat global només es realitzà per trobar el salari-hora representatiu de cada indústria a cada província. A partir dels salaris-hora de cada indústria, o de cada ofici, en general, hom feia una mitjana simple per fixar el salari hora global de totes les indústries o oficis d'una província. Per exemple, en el cas de la província de Barcelona, hom procedí de la següent forma:

1) Hom calculà el salari-hora tipus de cada indústria (grups d'oficis) per a les cinc zones assenyalades, en els diferents anys de 1914, 1920 i 1925.

2) Amb una mitjana simple entre els salaris-hora de cada indústria hom establí llavors el salari-hora global representatiu del 1914, 1920 i 1925 per a cada zona.

3) Finalment, per fixar el salari-hora global de tota la província, hom calculà la mitjana simple dels salaris-hora de les cinc zones. En el cas de la ciutat de Barcelona el 1914: $0,61 + 0,54 + 0,56 + 0,54 + 0,43$ dividit per 5 igual a 0,54.

D'una manera semblant hom procedí per a Girona, Lleida i Tarragona dins cada categoria d'obers. Aquesta incongruència en els càlculs —combinació de mitjanes simples i ponderades— crec que perjudica els resultats obtinguts per la Secció d'Estadística Especial del Treball. He procurat obviar en part al problema mitjançant l'elaboració pròpia de salaris-hora globals provincials ponderats.²⁵

Una primera consideració és que, en general, els sous de la província de

24. *Ibid.*, ps. xx i ss.

25. Tanmateix, m'ha estat difícil, atès que no he pogut calcular la ponderació a partir directament del nombre d'obers dintre de cada ofici; sinó que ho he hagut de fer a partir dels grups d'indústries.

Barcelona eren més alts que els de Tarragona, Girona i Lleida, normalment per aquest ordre. També que experimentaren un augment més acusat el 1914-25. Això es pot veure tant en els salaris-hora simples com en els ponderats:²⁶

a) <i>salaris-hora simples</i>					
	1914	1920	1925	1920	1925
Barcelona	0,54	1,09	1,26	202	233
Tarragona	0,50	0,91	1,03	181	206
Girona	0,51	0,80	0,94	156	184
Lleida	0,45	0,75	0,98	167	218
b) <i>salaris-hora ponderats</i>					
Barcelona	0,54	1,00	1,31	185	242
Tarragona	0,62	1,01	1,14	181	206
Girona	0,52	0,80	0,95	154	183
Lleida	0,47	0,78	0,97	166	206

Per al cas dels peons, de manera semblant:

a) <i>salaris-hora simples</i>					
Barcelona	0,36	0,76	0,91	205	238
Tarragona	0,35	0,75	0,82	214	234
Lleida	0,32	0,55	0,65	172	203
Girona	0,31	0,53	0,63	171	203
b) <i>salaris-hora ponderats</i>					
Barcelona	0,39	0,80	0,93	205	238
Tarragona	0,41	0,70	0,78	171	190
Lleida	0,35	0,58	0,75	166	214
Girona	0,32	0,58	0,70	181	219

Finalment, en el cas de les dones:

a) <i>salaris-hora simples</i>					
Barcelona	0,30	0,56	0,65	186	216
Girona	0,28	0,43	0,55	153	196
Lleida	0,18	0,31	0,37	172	206
Tarragona	0,16	0,31	0,36	194	225
b) <i>salaris-hora ponderats</i>					
Barcelona	0,34	0,66	0,81	194	238
Girona	0,24	0,44	0,57	183	237
Tarragona	0,22	0,38	0,50	173	227
Lleida	0,15	0,29	0,37	193	247

Els salaris nominals cresqueren en general molt més el 1914-20 que no el 1920-25, i més a la província de Barcelona (per a totes les categories: obrers qualificats, peons, dones) que no a Girona, Lleida i Tarragona. Així, la diferència tradicional en els sous entre Barcelona i la resta de les províncies tendí a incrementar-se. D'altra banda, i diferent al que succeí en general a Espanya, el creixe-

26. Fent 1914 = 100. Les tres primeres columnes corresponen lògicament al salari-hora, inclòs a les taules anteriors. Les altres dues columnes són indicatives dels índexs fent 1914 = 100.

ment dels sous dels peons i de les dones, amb nivells salarials més baixos, no fou gaire més gran que el dels obrers qualificats, especialment a Barcelona.

L'anàlisi de la situació a l'interior de la província de Barcelona és fàcil d'establir en els seus trets fonamentals. Primerament, cal constatar el nivell més alt en general, però no gaire, dels sous a la ciutat de Barcelona; tant el 1914 com el 1920 o el 1925. En una segona línia força equilibrada cal situar el nivell dels sous a la resta de la província, excepte el cas de Berga-Vic, on força clarament els sous eren més baixos. Tenim, doncs, limitant-nos a l'anàlisi dels salaris-hora ponderats:²⁷

	1914	1920	1925	1920	1925
a) <i>obrers qualificats</i>					
1. Barcelona-ciutat	0,57	1,05	1,36	184	239
2. Manresa, Sabadell, Terrassa	0,54	1,07	1,30	198	241
3. Arenys, Granollers, Mataró	0,57	1,06	1,28	186	224
4. Igualada, Sant Feliu, Vilafranca, Vilanova	0,56	1,12	1,27	200	227
5. Berga, Vic	0,45	0,93	1,07	207	238
b) <i>peons</i>					
1. Barcelona-ciutat	0,39	0,80	0,99	205	256
2. Manresa, Sabadell, Terrassa	0,34	0,84	0,97	247	285
3. Arenys, Granollers, Mataró	0,58	0,71	0,80	122	138
4. Igualada, Sant Feliu, Vilafranca, Vilanova	0,34	0,94	0,94	276	276
5. Berga, Vic	0,32	0,66	0,84	206	262
c) <i>dones</i>					
1. Barcelona-ciutat	0,32	0,66	0,80	206	250
2. Manresa, Sabadell, Terrassa	0,25	0,72	0,77	288	308
3. Arenys, Granollers, Mataró	0,58	0,79	0,94	136	162
4. Igualada, Sant Feliu, Vilafranca, Vilanova	0,30	0,61	0,79	203	263
5. Berga, Vic	0,26	0,53	0,61	204	235

Cal advertir que el cas peculiar per l'alt nivell de sous de les dones a Arenys, Granollers i Mataró té una explicació ben senzilla i significativa. El treball de la dona fonamentalment contemplat en aquestes estadístiques fou el tèxtil, i lògicament els sous globals responen en gran mesura al nivell dels sous al tèxtil. Doncs bé, dins el tèxtil, la indústria fabril cotonera tenia en general uns sous femenins més baixos que en el gènere de punt; no cal dir que a la zona 3 es concentrava la major part del gènere de punt de tot Catalunya. D'una manera semblant, hom ha d'atribuir al pes del tèxtil l'elevat sou dels peons en aquesta mateixa zona de la província de Barcelona.

Tot això ens porta a intentar una certa anàlisi sectorial. És interessant constatar que els sectors on els obrers eren més «ben pagats» (per exemple, els qualificats) eren, dins de cada província:²⁸

27. Salaris-hora ponderats per als globals de cada zona. Per a la comprensió del significat de cada columna, vegeu les observacions de la nota 709.

28. Amb salari-hora per damunt de cada mitjana. Les tres columnes fan referència, respectivament i com sempre, al 1914, 1920 i 1925.

<i>Barcelona</i>			
indústries químiques	0,61	1,17	1,58
alimentació	0,58	1,02	1,28
indústria del llibre	0,71	1,37	1,44
paper, cartró, cautxú	0,56	1,03	1,11
transport	0,58	1,11	1,22
ornamentació	0,65	1,20	1,31
terrisseria i ceràmica	0,62	1,25	1,12
vidre i cristall	0,66	1,28	1,34
<i>Girona</i>			
metallúrgia	0,85	1,00	1,25
ferro i altres metalls	0,65	0,95	1,04
indústria elèctrica	0,62	0,87	1,00
llibres	0,62	0,75	0,87
fusta	0,64	1,18	1,04
transports	0,75	0,99	1,20
<i>Lleida</i>			
ferro i altres metalls	0,58	0,79	0,96
indústries químiques	0,55	0,81	1,03
moblament	0,59	0,78	0,99
<i>Tarragona</i>			
metallúrgica	0,80	1,25	1,50
construcció	0,67	1,03	1,14
elèctriques	0,78	1,31	1,43
cuiros i pell	0,68	1,02	1,13
fusta	0,65	1,18	1,19
moblament	0,70	1,09	1,36

Ens trobem —i valgui només com a impressió— amb el següent:

1) A Barcelona no semblen ésser els sectors més industrialitzats (metall o tèxtil) els més ben pagats, sinó els sectors que exigien una major especialització d'ofici, com és ara les arts gràfiques, el vidre o l'ornamentació. Val a dir que són sectors no gaire importants numèricament. El cas dels transports és de difícil anàlisi, atès que inclou, en aquesta classificació oficial, des de l'obrer ben pagat per motiu d'un acusat esforç físic, com ara els treballs del moll, fins als carreters —que no tenien precisament retribucions gaire elevades—, passant pels ferroviaris i els mariners, on hi havia feines força especialitzades.

2) L'observació del nivell de sous de la resta de les províncies serveix per confirmar en part la relació entre ofici tradicional i remuneració més alta. Val a dir aquí que justament el nivell relativament important dels sous en el ferro, la fusta, el moblament o la construcció, pot respondre al pes del taller o de l'empresa més o menys artesanal en el sector. El cas de la metallúrgia de Girona o Tarragona és enganyós, perquè, atesa la classificació sectorial adoptada, es refereix sobretot a obrers molt especialitzats com és el cas dels forjadors, mentre que el manyà, lampista, etc., s'inclou a l'epígraf «treball del ferro i altres metalls».

3) Cal constatar, finalment, el nivell alt dels treballs en sectors industrials relativament nous, com són els casos de les indústries elèctriques i les químiques.

La situació no s'altera gaire en aquest període, 1914-25, i els sectors més ben pagats foren en general els mateixos al llarg de tots aquests anys. Ara bé,

això no vol dir que fossin precisament els sectors que experimentaren un major creixement salarial. Els augments salarials respecte al 1914 i el 1920 foren els següents.²⁹

	% augment el 1920 respecte al 1914	% augment el 1925 respecte al 1920
<i>Barcelona</i>		
metallúrgia	128,6	26,8
indústries elèctriques	121,6	15,9
indústries químiques	119,1	11,6
ferro i altres metalls	118,4	11,2
indústria de la fusta	116,0	18,5
vestit	103,8	12,3
terrisseria i ceràmica	101,6	10,4
vidre i cristall	93,9	4,7
indústria del llibre	93	5,1
cuiros i pells	92,6	3,8
tèxtils	91,8	35,0
transports	91,4	9,9
serveis generals estat	88,9	28,4
construcció	86,8	26,3
ornamentació	84,6	9,2
paper, cartró, cautxú	83,9	7,8
moblament	76,5	46,7
alimentació	75,9	25,5
mines, salines, pedreres	61,2	30,4
indústries diverses	61,5	63,1
en general	85,2	31,0
<i>Girona</i>		
terrisseria	106,7	8
paper	94,1	25,8 (5)
cuiros i pell	93,2	31,8 (3)
fusta	84,4	11,9
ornamentació	82,6	21,4 (8)
construcció	68,3	21,7 (7)
tèxtil	59,6	28,0 (4)
vestit	53,5	16,7
alimentació	52,2	21,4 (9)
moblament	52	14,5
indústries químiques	48,8	39,1 (2)
ferro i altres metalls	46,1	9,5
indústries elèctriques	40,3	14,9
transports	32,0	21,2 (10)
indústries forestals	24	40,3 (1)
indústries del llibre	21	16
metallúrgia	17,6	25,0 (6)
en general	53,8	18,7

29. Les xifres entre parèntesis indiquen el número d'ordre dins de la segona columna.

	% augment el 1920 respecte al 1914	% augment el 1925 respecte al 1920
<i>Lleida</i>		
cuiros i pell	107,1	18,4
terrisseria i ceràmica	106,7	21
indústria de la fusta	97,8	23,6
tèxtil	97,6	0
vestit	97,3	20,5
mines	95,7	16,3
ornamentació	93,3	28,7 (3)
transports	68,7	21
indústries elèctriques	67,6	40,3 (1)
alimentació	60	30
construcció	58,1	33,8 (2)
paper	52,4	0
indústries químiques	47,3	22,0
indústria del llibre	43,7	17,4
ferro i altres metalls	36,2	21,5
moblament	32,2	26,9 (4)
en general	65,9	24,4
<i>Tarragona</i>		
indústries químiques	106,0	16,5 (6)
indústria de la fusta	81,5	0,8
mines	78,6	30,7 (1)
tèxtil	75,9	1,1
indústries elèctriques	67,9	9,2
transports	65,6	11,9
alimentació	58,3	21,1 (4)
metallúrgia	56,3	20,0 (5)
moblement	55,7	24,8
construcció	53,7	10,7
cuiros i pells	50,0	10,8
ferro i altres metalls	38,2	27,7 (2)
vestit	36,9	6,7
en general	62,9	12,9

Hom pot veure com els majors increments salarials es produïren a la província de Barcelona, la qual cosa confirma el que ja havíem dit sobre com augmentà a partir dels anys de la Primera Guerra Mundial la diferència de nivell salarial entre Barcelona i la resta de les províncies. També es pot constatar fins a quin punt l'increment fou molt més acusat el 1914-20 que no el 1920-25; es confirma clarament així l'important paper dels augments salarials en les lluites sindicals posteriors al 1914, a diferència del que havia passat anteriorment. Sectorialment, hom pot veure com els augments més importants es donaren en els sectors amb una acusada situació de congelació salarial abans del 1914, com és el cas de la metallúrgia i del ferro a la província de Barcelona, o de la terrisseria i ceràmica a Girona i Lleida; també en els sectors que experimentaren justament la seva més important expansió en aquests anys, com les indústries químiques i elèctriques; i en aquest cas coincidien clarament un nivell salarial alt amb un creixement també molt important.

Pot ésser útil —per acabar aquest repàs sobre la situació i evolució dels

salaris nominals a Catalunya el 1914-25— fixar-se especialment en el cas del tèxtil. Les dades generals del nivell salarial (com sempre, salari-hora tipus) del sector a Catalunya són:

	1914	1920	1925
a) <i>obriers qualificats</i>			
Barcelona	0,61	1,17	1,58
Tarragona	0,54	0,95	0,96
Girona	0,47	0,75	0,96
Lleida	0,41	0,81	0,81
b) <i>peons</i>			
Barcelona	0,38	0,76	0,93
Tarragona	0,50	0,83	0,73
Girona	0,30	0,62	0,75
Lleida	0,34	0,52	0,53
c) <i>dones</i>			
Barcelona	0,35	0,69	0,83
Tarragona	0,20	0,33	0,50
Girona	0,30	0,50	0,65
Lleida	0,15	0,28	0,40

En aquesta relació es reflecteix el pes respectiu a cada província del tipus d'indústria del tèxtil present. La indústria del tèxtil de la filatura, amb un pes especial a les conques del Ter i el Freser, a la província de Girona, o el pes equilibrat del gènere de punt i de la filatura a Reus, amb unes importants però poques fàbriques, ajuden a entendre els nivells salarials d'un lloc i d'un altre. Lògicament, on hi ha una major complexitat és dins de la província de Barcelona. Aquí els salaris-hora representatius, a les cinc zones conegudes, eren: ³⁰

	1914	1920	1925
a) <i>obriers qualificats</i>			
zona 3: Arenys, Granollers, Mataró	0,62	1,39	1,53
zona 4: Igualada, Sant Feliu, Vilafranca, Vilanova	0,62	1,25	1,59
zona 1: Barcelona-ciutat	0,59	1,23	1,30
zona 2: Manresa, Sabadell, Terrassa	0,58	1,04	1,26
zona 5: Berga, Vic	0,45	0,96	1,17
b) <i>peons</i>			
zona 3: Arenys, Granollers, Mataró	0,63	0,76	0,87
zona 2: Manresa, Sabadell, Terrassa	0,35	0,85	0,95
zona 1: Barcelona-ciutat	0,33	0,84	0,98
zona 4: Igualada, Sant Feliu, Vilafranca, Vilanova	0,27	0,71	0,99
zona 5: Berga, Vic	0,31	0,65	0,86
c) <i>dones</i>			
zona 3: Arenys, Granollers, Mataró	0,64	0,87	0,94
zona 4: Igualada, Sant Feliu, Vilafranca, Vilanova	0,31	0,61	0,84

30. He procurat ordenar les diverses zones en relació amb el nivell de salari-hora corresponent.

zona 1: Barcelona-ciutat	0,30	0,71	0,74
zona 2: Manresa, Sabadell, Terrassa	0,25	0,73	0,78
zona 5: Berga, Vic	0,26	0,54	0,62

Aquesta relació indica clarament el nivell de sous destacats de la zona del gènere de punt al Maresme, així com una igualtat de sous bàsica a la resta de la província, com sempre amb l'excepció de Berga-Vic. De tota manera, amb un major detall podem donar l'evolució el 1914-20 dels tipus mitjans de salaris-hora a les principals poblacions fabrils de la província de Barcelona en la indústria tèxtil cotonera, amb inclusió del gènere de punt:

	1914	1920	% augment el 1920 respecte al 1914
Badalona	0,66	1,45	120
Terrassa	0,65	1,13	74
Arenys de Mar	0,62	0,73	74
Mataró	0,60	1,19	98
Igualada	0,60	1,20	100
Berga	0,58	1,17	102
Barcelona	0,55	1,18	115
el Masnou	0,54	1,09	102
Caldes de Montbui	0,53	1,39	162
Sant Feliu de Llobregat	0,52	1,16	123
Sabadell	0,49	1,39	184
Manresa	0,41	0,84	105
Vic	0,40	0,87	118
Vilanova i la Geltrú	0,38	0,67	76
mitjana	0,52	1,11	113

* * *

Fins aquí, per a l'evolució dels salaris nominals a Catalunya el 1914-20 m'he basat en el material estadístic del Ministeri de Treball. Ja he discutit de bon començament les seves limitacions i he explicat quines modificacions hi he introduït. Ara, per acabar, em cal, segons crec, intentar una comparació, que no podrà ésser exhaustiva, amb les dades procedents d'altres fonts.

La comparació s'ha de centrar en el cas de la ciutat de Barcelona i per a alguns sectors. Comptem amb tres fonts bàsiques elaborades: una taula de sous del 1902-14; la taula 5, amb els salaris-hora de 1914-20 segons dades del Ministeri de Treball; finalment, els sous vigents el 1917-18 segons un estudi fet per Acció Popular. Lògicament, he hagut d'homogeneïtzar aproximativament la forma de representació de les dades, i ho he fet en termes de salari-hora.³¹

31. He indicat MT les dades de les taules 5, basades en les dades del Ministeri de Treball. T fa referència a una taula de sous elaborada per mi a partir de diverses fonts fragmentàries per a 1902-1914 (cf. P. GABRIEL, *Classe obrera i sindicats...*, op. cit., ps. 889 i ss.). AP indica les dades de l'estudi d'Acció Popular incloses a l'«Anuario Social de España» (1917-1918).

	1914		1917-18	1920
	MT	T	AP	MT
mines	0,49	—	1,19	0,79
metallúrgia	0,49	—	—	1,12
ferro i altres metalls	0,60	0,53	0,76	1,30
químiques	0,70	—	—	1,33
tèxtils	0,59	0,49	0,79	1,23
construcció	0,60	0,70	1,05	1,13
elèctriques	0,50	0,43	0,88	1
alimentació	0,58	0,45	0,63	1,14
llibre	0,98	0,79	—	1,47
paper, cartró, etc.	0,55	0,39	—	1,04
vestit	0,58	0,50	0,77	1,31
cuiros i pell	0,59	0,59	0,75	1,14
fusta	0,73	0,61	0,88	1,26
transports	0,52	0,46	0,72	1,12
moblament	0,59	—	1	0,88
terrisseria i ceràmica	0,50	0,42	—	0,87
vidre i cristall	0,79	0,65	—	1,31
indústries diverses	0,52	—	—	0,84

Segons això, tenim que les dades del Ministeri de Treball, potser perquè són més completes i en part també per raons de la informació retrospectiva que ja hem comentat, són en general per al 1914 una mica més altes que les recollides per mi; hom pot considerar-les, segons sembla, per tant, com a salaris-hora més aviat màxims. Pel seu costat, les diferències que hom pot trobar en la informació de 1917-18 i la del 1920 no poden ésser atribuïdes simplement a diferències en la valoració; en aquest cas, es confirmaria, a més, la impressió d'uns salaris nominals en progressiu i constant augment a partir del 1914.

El salari real

La Secció d'Estadística Especial del Treball, del Ministeri de Treball, a les *Estadísticas de los salarios...*³² —que vaig utilitzant profusament—, intentà també establir uns índexs sobre l'evolució dels salaris reals. Donades les grans limitacions estadístiques de la informació assolida, tant pel costat de l'evolució dels preus dels productes de primera necessitat, com pel cantó de l'evolució dels salaris nominals, la representativitat de l'índex obtingut sobre els sous reals ha d'ésser considerada molt feble. La informació sobre el cost de la vida es reduïa als preus de tan sols dotze productes, sense cap consideració del cost de l'habitatge i del vestit; en el cas dels sous i en el millor dels casos hom tenia un índex de l'evolució dels salaris bàsics, però no de les remuneracions efectives dels treballadors. D'altra banda, i per acabar de limitar l'abast dels esmentats índexs salarials reals, hom no pogué ponderar els preus inclosos en aquella reduïda «cistella de la compra», justament «por falta de estadísticas generales del consumo y de presupuestos de familias obreras, que hubieran proporcionado los

32. MINISTERIO, *Estadística de los salarios...* 1914-1925, op. cit., i *Estadística de salarios...* 1914-1930, op. cit.

elementos de ponderación». Finalment, el que hom féu fou simplement aplicar la fórmula³³

$$S = \frac{S'}{G} \times 100.$$

S era l'índex de salari real per a la jornada normal de treball; S', l'índex del salari setmanal nominal; G, l'índex del preu dels articles alimentaris. Els salaris setmanals mitjans (i els índexs corresponents) es calcularen «*teniendo en cuenta para cada provincia los tipos de salarios-hora y los porcentajes de obreros afectos a los diversos tipos de duración de la jornada*». Els índexs de preus dels articles alimentaris eren els elaborats inicialment per l'Institut de Reformes Socials «*utilizando para mayor exactitud, según que los datos de salarios procedan de las capitales de provincia o de los demás pueblos, unos u otros precios, por observarse que, en general, resultan más elevados los de estos últimos*».³⁴

En base a tot això, l'evolució en general dels sous reals a Espanya havia estat:³⁵

1914	100
1920	79,3
1925	106,6
1930	103,8

És a dir, que, malgrat la important pujada dels salaris nominals el 1914-20, en conjunt no arribà a assolir en termes mitjans l'increment experimentat pels preus dels productes de primera necessitat. Això fou corroborat posteriorment per Santiago Roldán i José Luis García Delgado, els quals intentaren completar aquesta sèrie mitjançant l'ús de les estadístiques sobre l'evolució dels preus a la menuda durant la guerra i la postguerra, 1914-22, publicades per l'Institut de Reformes Socials. Pogueren així tenir uns índexs de salaris reals (del homes) relativament acurats fins al 1920 per a tot Espanya:³⁶

	<i>capitals</i>	<i>pobles</i>
1913	100,0	100,0
1914	93,7	93,6
1915	96,3	93,5
1916	91,4	89,1
1917	82,9	80,7
1918	79,2	72,7
1919	83,2	78,5
1920	90,3	83,0

33. MINISTERIO, *Estadística de los salarios...* 1914-1925, op. cit., ps. CCXLIX-CCL.

34. *Ibid.*, p.CCL.

35. He de fer notar que l'índex per al 1920 (79,3) apareix sovint amb errors tipogràfics, com a mínim, a les esmentades *Estadísticas*. Així, en especial, a l'*Estadística...* 1914-1930, apareix com a 129, xifra que fou repetida per J. VELARDE FUERTES, *Política económica de la Dictadura* (Madrid 1973), p. 247. L'error és detectable repetint les operacions a partir dels índexs mitjans del cost de la vida i de salaris nominals.

36. S. ROLDÁN, J. L. GARCÍA DELGADO, *La formación de la sociedad capitalista en España 1914-1920*, vol. I (Madrid 1973), p. 198.

Segons això, el descens dels salaris reals sembla haver estat en general progressiu, amb unes petites recuperacions el 1915 i el 1919-20. A més, fent ús d'anàlisis sectorials, hom pot concloure que el 1914-20 es produí una certa redistribució de la renda nacional favorable en especial als treballadors de les zones més industrialitzades i, en canvi, especialment negativa per als treballadors del camp.³⁷

En el cas de Catalunya, segons les *Estadísticas de los salarios*, l'evolució dels sous reals havia estat així:³⁸

	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona
1914	100	100	100	100
1920	83	71	79	82
1925	110	104	101	104
1930	109	109	107	118

És a dir, el descens de 1914-20 fou més acusat a Girona i a Lleida que no a Barcelona i Tarragona, llocs on clarament se superava la mitjana espanyola. Posteriorment, després de la recuperació generalitzada de 1920-25, l'estabilitat dels sous reals a Barcelona contrasta amb l'augment de les altres províncies.

Amb un major detall estadístic, i per poder contrastar més directament l'evolució dels salaris nominals i la dels preus, base dels càlculs fets, tenim:³⁹

a) mitjana de salaris nominals setmanals					
	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona	Espanya
1914	31,32	27,00	25,60	27,00	24,90
1920	52,32	38,40	40,20	43,68	38,94
1925	60,48	45,68	48,02	50,88	49,26
1930	58,08	45,12	44,16	51,84	44,16

b) nombres índex de salaris nominals i de preus d'articles de primera necessitat ⁴⁰										
	Barcelona		Girona		Lleida		Tarragona		Espanya	
	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
1914	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1920	167	201	142	199	157	198	162	198	156,3	197,3
1925	193	176	169	163	188	186	188	188	197,8	185
1930	185	169	167	153	163	162	192	163	177,3	170,8

Sectorialment, a Barcelona els salaris reals evolucionaren de la següent manera (com sempre, 1914 = 100):⁴¹

37. S. ROLDÁN, J. L. GARCÍA DELGADO, *La formación...*, op. cit., p. 199.

38. Segons càlculs fets a partir de la informació de MINISTERIO, *Estadística de los salarios...* 1914-1930, op. cit., p. CLIV.

39. Amb dades preses de MINISTERIO, *Estadística de los salarios...* 1914-1925, op. cit., p. CCLI, i *Estadística de los salarios...* 1914-1930, op. cit., p. CLIV.

40. 1: índex de salaris nominals; 2: índex de preus de productes de primera necessitat.

41. A partir de les dades de MINISTERIO, *Estadística de los salarios...* 1914-1925, op. cit., p. CCLVI, i *Estadística de los salarios...* 1914-1930, op. cit., p. CLVIII.

	<i>construcció</i>	<i>ferro i altres metalls</i>	<i>tèxtil</i>		<i>arts gràfiques</i>
			V	D	
1920	72	92	69	87	96
1925	114	116	103	121	113
1930	116	128	143	164	116

Amb la qual cosa es posa de manifest la major resistència d'uns sectors a la baixa el 1914-20, en especial el ferro i les arts gràfiques. De tota manera, excepte en el tèxtil, sembla que es va assolir una generalitzada equiparació el 1925.

Fins aquí les dades bàsiques referents a Catalunya que es poden treure més o menys directament de les fonts oficials. Tanmateix, he d'acabar amb una petita, però significativa, contrastació d'aquestes dades. He anat advertint al llarg de totes aquestes pàgines dels greus dubtes que hom pot tenir sobre la fiabilitat del material estadístic oficial. Doncs bé, si, fent ús dels índexs d'evolució dels preus ponderats (que he elaborat a partir de la informació de l'«Anuario Estadístico de la Ciudad de Barcelona» a l'epígraf corresponent), hom intenta veure quina fou l'evolució dels sous reals a la ciutat de Barcelona, ens trobem amb la sorpresa que, en aquest cas, el 1914-20 en lloc de disminuir més aviat augmentaren:⁴²

	<i>índex del salari nominal</i>	<i>índex dels preus ponderats AECB</i>	<i>índex del salari real</i>
1914	100	100	100
1920	184	177	104

Obviament, aquest exemple és lluny d'ésser definitiu. Cal tenir, com a mínim, ben present que si pel cantó dels preus potser s'ha millorat una mica la representativitat de l'índex (a part la ponderació, hi ha una «cistella» més àmplia: 16 productes en lloc dels 12 de l'IRS), pel costat dels sous només he pogut aplicar una mínima ponderació, i continuen essent sous «bàsics», lluny del conjunt de la retribució efectiva. D'altra banda, és també possible que influeixi la major resistència de la ciutat de Barcelona a la baixa dels sous reals. Malauradament, no he pogut establir la comparació en el cas, més global, de la província de Barcelona. Sigui com sigui, una vegada més crec que es posa de manifest la necessitat d'intentar una total reelaboració de les dades oficials (la qual cosa, si més no parcialment, és possible) si hom vol trobar índexs operatius i útils que ens siguin de real ajuda per apropar-nos a la comprensió del comportament sindical del moviment obrer.

Ara com ara no podem dir gaire res. Si de cas, la impressió (relativament documentada, d'altra banda) que a Catalunya, i en especial a Barcelona, els sous reals semblen haver quedat força estables fins el 1914, amb una certa tendència a la baixa; el 1914-20 l'augment, important, dels salaris nominals fou inferior a l'increment dels preus de productes de primera necessitat, encara que segurament el descens del salari real no assolí les acusades proporcions que indiquen

42. L'índex salari nominal es refereix a l'índex salari-hora per a la ciutat de Barcelona en el cas dels obrers qualificats.

les fonts oficials (com a mínim a la ciutat de Barcelona). La recuperació de 1920-25, més o menys acusada, sembla haver estat certa, però no tan espectacular com volgué presentar en plena Dictadura el Ministeri de Treball. Reforça sens dubte aquesta impressió la coincidència en aquest punt amb les anàlisis fetes des d'altres perspectives, tant pel que fa a la ciutat de Barcelona, com en el cas de Sabadell i Girona.⁴³ I és que potser la lluita sindical d'aquells anys a Catalunya no fou tan inútil laboralment com a voltes hom volgué creure, i certament el creixement de la CNT tingué molt a veure amb una eficaç defensa del poder adquisitiu dels treballadors.

43. A Sabadell hom pot trobar que els salaris de la indústria de la llana —a part les retribucions per hores extraordinàries— anaren rere dels preus fins el 1919. Això mateix sembla haver succeït a la ciutat de Girona. Però en un cas i en l'altre les diferències no foren tan grans com les assenyalades per les xifres oficials, i el 1919-20 hi hagué una clara recuperació dels sous, començant ja a superar els preus (*cf.* obres esmentades d'E. DEU i J. SURÓS). També per al cas de Barcelona ciutat, J. MALUQUER DE MOTES, *op. cit.*

TAULA 1 ⁴⁴

	<i>preus mitjans</i> 1911/1912	1911/1912	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920
carn	2,56	79,46	81,01	79,98	79,89	80,18	85,04	94,74	108,26	142,00	143,24
porc	2,66	39,04	39,26	40,28	40,28	42,63	43,95	48,19	60,35	66,95	58,60
bacallà	2,05	17,96	10,95	10,95	11,74	13,41	16,30	24,01	30,67	33,92	31,72
pa	0,40	52,33	52,33	57,56	58,87	65,41	65,41	73,26	78,50	81,11	91,58
arròs	0,64	4,79	4,87	4,79	4,64	5,09	5,32	5,62	5,62	6,74	7,11
patates	0,18	8,58	7,89	9,28	7,89	10,21	11,60	11,60	11,60	16,70	12,99
cigrons	1,47	10,39	10,57	10,57	10,57	10,57	10,57	10,57	10,57	10,57	10,57
mongetes	0,69	5,74	5,70	6,36	6,19	6,69	6,19	6,85	6,85	8,42	11,31
ous	1,55	9,73	10,07	10,45	11,14	11,70	12,01	15,40	19,40	21,09	23,47
sucre	1,09	10,90	10,90	8,90	9,10	9,30	12,30	12,60	17,20	19,50	28,80
llet	0,40	4,53	4,53	4,53	4,53	4,53	5,66	5,66	6,80	7,36	9,63
carbó	0,10	5,58	5,58	5,58	5,58	5,84	7,92	10,39	17,41	14,03	14,81
petroli	0,80	0,35	0,35	0,38	0,40	0,40	0,40	0,46	0,67	0,85	0,57
sabó	0,75	7,21	7,21	7,21	7,21	7,21	8,75	11,45	13,18	10,77	12,02
oli	1,45	2,27	14,00	13,50	13,50	13,50	13,67	17,13	17,30	16,03	19,66
vi	0,25	25,00	25,00	25,00	25,00	30,00	30,00	40,00	40,00	45,00	50,00
		293,94	290,28	295,38	296,68	316,72	335,14	387,98	444,06	501,10	526,15
índex ponderat de preus (AECB)		100,00	98,75	100,49	100,93	107,75	114,02	131,99	151,07	170,48	178,99

44. Per al càlcul d'aquests índexs ponderats he tingut en compte com a coeficients de ponderació les quantitats mitjanes consumides a Barcelona el 1914-16 dels diferents productes. La font bàsica ha estat l'«Anuario Estadístico de la Ciudad de Barcelona» (1902-1917).

TAULA 2 ⁴⁵

	Barcelona-ciutat obers qualificats					Barcelona-ciutat peons					Barcelona-provincia obers qualificats					Barcelona-provincia peons				
	salari-hora		indexs			salari-hora		indexs			salari-hora		indexs			salari-hora		indexs		
	1914	1920	1925	1920	1925	1914	1920	1925	1920	1925	1914	1920	1925	1920	1925	1914	1920	1925	1920	1925
serveis	0,54	1,02	1,31	189	243	0,37	0,96	1,09	259	295	0,54	1,02	1,31	189	243	0,37	0,96	1,09	259	195
mines	0,49	0,79	1,03	161	210	0,30	0,50	0,62	167	207	0,49	0,79	1,03	161	210	0,30	0,50	0,62	167	207
metallúrgia	0,49	1,12	1,42	229	290	0,36	0,86	1,07	239	297	0,49	1,12	1,42	229	290	0,36	0,86	1,07	239	297
ferro	0,60	1,30	1,32	217	220	0,37	0,78	0,89	211	241	0,49	1,07	1,19	218	243	0,32	0,74	0,86	231	269
químiques	0,70	1,33	1,42	190	203	0,43	0,85	0,95	198	221	0,47	1,03	1,15	219	244	0,34	0,78	0,86	229	253
tèxtils	0,59	1,23	1,30	208	220	0,33	0,84	0,98	255	297	0,61	1,17	1,58	192	226	0,38	0,76	0,93	200	245
construcció	0,60	1,13	1,41	188	235	0,42	0,79	1,12	188	267	0,53	0,99	1,25	187	236	0,35	0,71	0,96	203	274
elèctriques	0,50	1,00	1,31	200	262	0,40	0,93	1,00	233	250	0,51	1,13	1,31	221	257	0,35	0,81	0,96	231	274
alimentació	0,58	1,14	1,25	197	216	0,32	0,85	1,02	266	319	0,58	1,02	1,28	176	221	0,41	0,97	1,13	236	271
llibres	0,98	1,47	1,61	150	164	—	—	—	—	—	0,71	1,37	1,44	193	203	—	—	—	—	—
paper	0,55	1,04	1,08	189	196	0,35	0,83	0,83	237	237	0,56	1,03	1,11	184	198	0,35	0,64	0,69	183	197
vestit	0,58	1,31	1,27	226	219	0,46	1,02	1,06	222	230	0,52	1,06	1,19	204	229	0,45	0,79	0,88	175	195
cuiros i pells	0,59	1,14	1,14	193	193	—	—	—	—	—	0,54	1,04	1,08	192	200	0,54	1,04	1,08	192	200
fusta	0,73	1,26	1,59	173	218	0,44	0,78	1,09	177	248	0,50	1,08	1,28	216	256	0,43	0,80	0,89	186	207
transports	0,52	1,12	1,23	215	237	0,33	0,75	0,88	227	267	0,58	1,11	1,22	191	210	0,33	0,75	0,88	227	266
moblament	0,59	0,88	1,23	149	208	0,37	0,50	0,75	135	203	0,51	0,90	1,32	196	259	0,37	0,50	0,75	135	203
ornamentació	0,73	1,48	1,42	203	195	0,39	1,13	0,84	290	215	0,65	1,20	1,31	184	201	0,39	1,13	0,84	290	215
terrisseria	0,50	0,87	1,10	174	220	0,25	0,75	0,75	300	300	0,62	1,25	1,12	202	181	0,25	0,75	0,75	300	300
vidre i cristall	0,79	1,31	1,33	166	168	0,37	1,12	1,06	303	286	0,66	1,28	1,34	194	203	0,41	1,13	1,10	275	268
diversos	0,52	0,84	1,37	162	263	—	—	—	—	—	0,52	0,84	1,37	162	263	—	—	—	—	—
mitjana	0,61	1,16	1,30	202	233	0,37	0,84	0,94	227	254	0,54	1,09	1,26	202	233	0,36	0,76	0,91	211	253
mitjana ponderada	0,57	1,05	1,36	184	239	0,39	0,80	0,99	205	256	0,54	1,00	1,31	185	242	0,39	0,80	0,93	205	238

45. Les taules 2-8 han estat elaborades a partir de la informació primària continguda a MINISTERIO DE TRABAJO, *Estadística de los salarios...*, op. cit. Els salaris-hora consten en pessetes, i els indexs es refereixen al 1914 = 100.

TAULA 3

obers qualificats	Manresa, Sabadell, Terrassa					Arenys, Granollers, Mataró					Igualada, Sant Feliu, Vilafranca, Vilanova i la Geltrú					Berga, Vic				
	salari-hora		índexs			salari-hora		índexs			salari-hora		índexs			salari-hora		índexs		
	1914	1920	1925	1920	1925	1914	1920	1925	1920	1925	1914	1920	1925	1920	1925	1914	1920	1925	1920	1925
ferro	0,45	1,05	1,29	235	286	0,48	1,27	1,14	264	237	0,55	1,13	1,28	205	233	0,39	0,87	0,91	223	233
químiques						0,33	0,81	0,81	245	245	0,44	0,98	1,21	223	275	0,42	1,00	1,15	238	274
tèxtils	0,58	1,04	1,26	179	217	0,62	1,39	1,53	224	247	0,62	1,25	1,59	201	256	0,45	0,96	1,17	213	260
construcció	0,52	1,08	1,43	207	275	0,49	0,81	1,14	165	232	0,52	1,03	1,18	198	227	0,53	0,89	1,0	168	202
elèctriques						0,50	1,15	1,30	230	260	0,52	1,25	1,42	240	273					
alimentació	0,50	0,97	1,26	194	252	0,61	1,02	1,50	167	246	0,62	0,97	1,11	156	179					
llibres	0,44	1,28	1,28	291	291															
paper	0,62	1,25	1,37	202	221	0,67	0,87	0,94	130	140	0,41	0,97	1,07	236	261					
vestit	0,58	1,29	1,57	222	267	0,57	1,01	1,26	177	221	0,55	1,07	1,12	194	204	0,32	0,62	0,73	194	228
cuiros						0,48	0,68	0,94	141	196	0,61	1,33	1,04	218	170	0,50	1,00	1,20	200	240
fusta	0,46	0,93	1,34	202	291	0,62	0,96	1,18	155	190	0,60	1,22	1,25	203	208	0,46	1,04	1,06	226	230
transport	0,49	1,23	1,27	251	259	0,75	1,00	1,12	134	149	0,57	1,09	1,25	191	219					
moblament	0,45	1,25	1,50	278	333	0,50	0,87	1,25	174	250										
ornamentació	0,47	1,06	1,25	225	266	0,75	1,06	1,25	141	167										
terrisseria																				
vidre											0,53	1,25	1,35	236	255					
mitjana	0,54	1,08	1,39	200	258	0,56	0,99	1,19	177	212	0,54	1,16	1,25	215	231	0,43	1,06	1,21	246	281
mitjana ponderada	0,54	1,07	1,30	198	241	0,57	1,06	1,28	186	224	0,56	1,12	1,27	200	227	0,45	0,93	1,07	207	238

TAULA 4

peons	Manresa, Sabadell, Terrassa					Arenys, Granollers, Mataró					Igualada, Sant Feliu, Vilafraanca, Vilanova i la Geltrú					Berga, Vic				
	salari-hora		índexs			salari-hora		índexs			salari-hora		índexs			salari-hora		índexs		
	1914	1920	1925	1920	1925	1914	1920	1925	1920	1925	1914	1920	1925	1920	1925	1914	1920	1925	1920	1925
ferro	0,30	0,65	1,00	216	333	0,28	0,83	0,89	293	318	0,40	0,81	0,81	202	202	0,27	0,62	0,72	229	266
químiques											0,35	1,00	1,03	286	294	0,25	0,50	0,62	200	248
tèxtils	0,35	0,85	0,95	243	271	0,63	0,76	0,87	120	138	0,27	0,71	0,99	263	366	0,31	0,65	0,86	209	277
construcció	0,35	0,94	1,18	240	337	0,29	0,46	0,84	158	289	0,30	0,68	0,84	226	280	0,37	0,78	0,84	211	227
elèctriques	0,30	0,50	0,78	167	260						0,35	1,00	1,10	286	314					
alimentació	0,34	1,08	1,25	318	360	0,56	1,00	1,14	178	203										
						0,40	0,60	0,50	150	125	0,30	0,50	0,75	167	250					
paper, cartró	0,30	0,50	0,75	166	250	0,62	0,72	0,75	116	121	0,44	0,94	0,98	213	223					
vestit						0,40	0,61	0,73	152	182	0,42	1,14	0,88	271	210	0,30	0,50	0,75	166	250
cuiros i pells	0,30	0,67	0,93	223	310	0,51	0,72	0,81	141	159	0,39	1,04	0,83	267	213	0,50	0,78	0,81	156	162
vidre i cristall											0,44	1,14	1,14	259	259					
mitjana salari-hora	0,32	0,60	0,98			0,46	0,71	0,82			0,37	0,90	0,94			0,33	0,64	0,77		
mitjana ponderada	0,34	0,84	0,97	247	285	0,58	0,71	0,80	122	138	0,34	0,94	0,94	276	276	0,32	0,66	0,84	206	262

TAULA 5

<i>dones</i>	<i>Barcelona-ciutat</i>					<i>Barcelona-provincia</i>					<i>Girona-provincia</i>					<i>Lleida-provincia</i>				
	<i>salari-hora</i>		<i>índexs</i>			<i>salari-hora</i>		<i>índexs</i>			<i>salari-hora</i>		<i>índexs</i>			<i>salari-hora</i>		<i>índexs</i>		
	1914	1920	1925	1920	1925	1914	1920	1925	1920	1925	1914	1920	1925	1920	1925	1914	1920	1925	1920	1925
mines																0,25	0,50	0,50	200	200
metallúrgia	0,30	0,56	0,76	187	253	0,30	0,56	0,76	187	253										
ferro i altres	0,27	0,68	0,55	252	204	0,25	0,58	0,53	232	212										
químiques	0,27	0,57	0,56	211	207	0,27	0,57	0,56	211	207						0,12	0,20	0,25	167	208
tèxtils	0,30	0,71	0,74	237	247	0,35	0,69	0,83	197	237	0,30	0,50	0,65	166	217	0,15	0,28	0,40	186	267
elèctriques	0,25	0,62	0,88	248	352	0,26	0,61	0,77	235	296										
alimentació	0,32	0,67	0,62	209	193	0,36	0,61	0,62	169	127						0,15	0,23	0,33	164	236
llibres	0,50	0,62	1,00	124	200	0,50	0,62	1,00	124	200										
paper, cartró	0,15	0,47	0,54	313	360	0,25	0,51	0,54	204	216	0,37	0,50	0,57	135	154					
vestit	0,28	0,54	0,67	193	239	0,29	0,53	0,67	183	231	0,25	0,44	0,54	176	216	0,14	0,30	0,37	214	264
cuiros i pells	0,23	0,44	0,56	191	243	0,23	0,44	0,56	191	243										
fusta	0,25	0,44	0,60	176	240	0,25	0,44	0,60	176	240										
transports	0,08	0,21	0,21	263	263	0,08	0,21	0,21	263	263										
moblament	0,33	0,37	0,52	112	158	0,33	0,37	0,52	112	158										
vidre i cristall	0,36	0,71	0,77	197	214	0,36	0,71	0,77	194	214										
diversos	0,50	0,76	1,29	152	258	0,50	0,76	1,29	152	258	0,20	0,37	0,50	185	250					
mitjana	0,29	0,57	0,67	193	231	0,30	0,56	0,65	186	216	0,28	0,43	0,55	153	196	0,18	0,31	0,37	172	206
mitjana ponderada	0,32	0,66	0,80	206	250	0,34*	0,66	0,81	194	238	0,24	0,44	0,57			0,16	0,30	0,37		

TAULA 6

<i>dones</i>	<i>Manresa, Sabadell, Terrassa</i>					<i>Arenys, Granollers, Mataró</i>					<i>Igualada, Sant Feliu, Vilafranca, Vilanova i la Geltrú</i>					<i>Berga, Vic</i>				
	<i>salari-hora</i>		<i>índexs</i>			<i>salari-hora</i>		<i>índexs</i>			<i>salari-hora</i>		<i>índexs</i>			<i>salari-hora</i>		<i>índex</i>		
	1914	1920	1925	1920	1925	1914	1920	1925	1920	1925	1914	1920	1925	1920	1925	1914	1920	1925	1920	1925
ferro i altres	0,20	0,37	0,50	185	250						0,27	0,68	0,55	264	204					
tèxtils	0,25	0,73	0,78	292	312	0,64	0,87	0,94	136	147	0,31	0,61	0,84	19	7 271	0,26	0,54	0,62	208	238
elèctriques											0,27	0,60	0,67	222	248					
alimentació	0,20	0,40	0,50	200	250	0,55	0,75	0,75	136	136										
paper						0,37	0,56	0,65	151	176	0,22	0,50	0,50	227	227					
vestit	0,20	0,62	0,62	310	310	0,48	0,60	0,94	125	196	0,30	0,60	0,68	200	225	0,18	0,31	0,44	172	244
mitjana	0,21	0,53	0,60	252	285	0,51	0,69	0,82	135	160	0,27	0,60	0,65	222	240	0,22	0,42	0,53	191	241
mitjana ponderada	0,25	0,72	0,77	288	308	0,58	0,79	0,94	136	162	0,30	0,61	0,79	203	263	0,26	0,53	0,61	204	235

TAULA 7

obers qualificats	Girona-provincia					Lleida-provincia					Tarragona-provincia				
	salari-hora		indexs			salari-hora		indexs			salari-hora		indexs		
	1914	1920	1925	1920	1925	1914	1920	1925	1920	1925	1914	1920	1925	1920	1925
mines						0,47	0,92	1,07	196	228	0,42	0,75	0,98	178	233
metallúrgia	0,85	1,00	1,25	117	147						0,80	1,25	1,50	156	187
ferro i altres	0,65	0,95	1,04	146	160	0,58	0,79	0,96	136	166	0,68	0,94	1,20	138	176
químiques	0,43	0,64	0,89	149	207	0,55	0,81	1,03	147	187	0,50	1,03	1,20	206	240
tèxtils	0,47	0,75	0,96	159	204	0,41	0,81	0,81	195	195	0,54	0,95	0,96	139	178
construcció	0,41	0,69	0,84	168	205	0,43	0,68	0,91	158	212	0,67	1,03	1,14	154	170
elèctriques	0,62	0,87	1,00	140	161	0,37	0,62	0,87	168	235	0,78	1,31	1,43	168	184
alimentació	0,46	0,70	0,85	152	185	0,50	0,80	1,04	160	201	0,60	0,95	1,15	156	191
llibres	0,62	0,75	0,87	121	140	0,48	0,69	0,81	144	169					
paper, cartró	0,34	0,66	0,83	194	244	0,42	0,64	0,64	152	152					
vestit	0,43	0,66	0,77	153	179	0,37	0,73	0,88	197	238	0,65	0,89	0,95	137	146
cuiros i pells	0,44	0,85	1,12	193	254	0,42	0,87	1,03	207	241	0,68	1,02	1,13	150	166
fusta	0,64	1,18	1,04	184	162	0,45	0,89	1,10	199	244	0,65	1,18	1,19	182	182
transoprts	0,75	0,99	1,20	132	160	0,48	0,81	0,98	169	205	0,61	1,01	1,13	166	185
moblament	0,50	0,76	0,87	152	174	0,59	0,78	0,99	132	167	0,70	1,09	1,36	156	194
ornamentació	0,46	0,84	1,02	182	222	0,45	0,87	1,12	193	249					
terrisseria	0,30	0,62	0,62	206	206	0,30	0,62	0,75	207	250					
forestals	0,50	0,62	0,87	124	174										
mitjana	0,51	0,80	0,94	156	184	0,45	0,75	0,98	167	218	0,50	0,91	1,03	181	206
mitjana ponderada	0,52	0,80	0,95	154	183	0,47	0,78	0,97			0,62	1,01	1,14		

TAULA 8

peons	Girona-provincia					Lleida-provincia					Tarragona-provincia				
	salari-hora			indexs		salari-hora			indexs		salari-hora			indexs	
	1914	1920	1925	1920	1925	1914	1920	1925	1920	1925	1914	1920	1925	1920	1925
mines						0,30	0,74	0,90	243	300	0,23	0,50	0,62	217	269
ferro	0,36	0,59	0,69	164	191	0,39	0,50	0,69	128	177	0,52	0,75	0,87	144	167
tèxtils	0,30	0,62	0,75	206	250	0,34	0,52	0,53	153	156	0,50	0,83	0,73	166	146
construcció	0,28	0,51	0,56	182	200	0,37	0,50	0,75	135	203	0,45	0,64	0,79	142	176
alimentació						0,34	0,60	0,76	176	224	0,50	0,90	1,12	180	2
vestits						0,30	0,40	0,50	133	167	0,30	0,56	0,56	188	188
fusta	0,50	0,75	0,75	150	150	0,37	0,72	0,95	193	257	0,40	0,75	0,75	187	187
transports	0,30	0,50	0,75	166	250										
	0,30	0,56	0,69	187	230										
mitjana	0,31	0,53	0,63	171	203	0,32	0,55	0,65	172	203	0,35	0,75	0,82	214	234
mitjana ponderada	0,32	0,58	0,70			0,35	0,58	0,75			0,41	0,70	0,78		